

Svatováclavské a svatoludmilské legendy

Jedná se o soubor legend o životě svatého Václava, případně jeho babičky Ludmily. Patří k největší skupině hagiografických památek českého středověku. Většina je psána latinsky, v menší míře staroslověňštinou. Jsou nenahraditelným pramenem pro nejstarší dějiny českého státu. Legendy se od sebe odlišují nejen proměnou pojetí postavy svatého Václava (v legendách 10. století vyhovuje mnišskému ideálu, ve 12. a 13. století nabývá rysů křesťanského rytíře a v době Karla IV. je už vzorem křesťanského panovníka), ale i literárním rozsahem (některé legendy jsou silně rétorizované, jiné prosté). Objevují se od druhé poloviny 10. století. Karel IV. zajistil jejich psaní, opisování a rozšířil popularitu těchto legend.

Kristiánova legenda - Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eius

Kristiánova legenda - Života a umučení svatého Václava a svaté Ludmily je latinsky psaná legenda z 10. století, kam se hlásí svým prologem, adresovaným biskupu Vojtěchovi (druhý pražský biskup). Bývá označována jako nejstarší česká kronika. Nejstarší rukopisy se datují do 12. století, celý text se dochoval až v Dražickém rukopise G 5, sepsaném ve 40. letech 14. století. Za autora je považován řeholník Kristián, podle Jaroslava Ludvíkovského spřízněný se Slavníkovci (se sv. Vojtěchem). O platnost legendy se vedou spory. Znovuobjevitel rukopisu Bohuslav Balbín považoval legendu za autentickou a cennou literární památku, Josef Dobrovský ji označil za falzum z 14. století, stejně jako někteří další historikové (Z. Fiala). Na obranu díla vystoupil Josef Pekař v díle Nejstarší kronika česká. Legenda zachycuje počátky českého státu a staví se na obranu staroslověnské literatury. Nejnověji převládá přesvědčení o pravosti díla s tím, že autor čerpal ze starších svatováclavských textů: *Crescente fide, Fuit in provincia Boemorum – Prolog o sv. Ludmile, Gumpoldova legenda*. Dílo začíná v době příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu, uvádí Cyrilovu cestu do Říma, kde obhájil slovanskou liturgii před papežem a kde pak umírá. Svatopluk se násilím zmocňuje vlády, potom co svrhl z trůnu svého strýce, oslepil ho a pokusil se ho otrávit a obrací se proti kázáním biskupa Metoděje. Objevuje se zde také nejstarší verze pověsti o původu přemyslovského rodu.

Druhá kapitola popisuje křest Bořivoje Metodějem, založení kostela sv. Klimenta na Levém Hradci. Za knížete je zvolen Strojmir, ale je vyhnán Bořivojovými stoupenci. Na jeho místo nastupuje Bořivoj a nechává na Pražském hradě postavit baziliku zasvěcenou Panně Marii. Kapitoly 3-5 představují zásluhy Václavovi babičky Ludmily na zavádění křesťanství a její zavraždění Václavovou matkou Drahomírou na hradě Tetín.

Kapitoly 6-10 pojednávají o životě a umučení svatého Václava- postavení chrámu svatého Víta v Praze, vražda Václava jeho bratrem Boleslavem.

V závěru díla jsou uvedeny zázraky, ke kterým došlo po smrti Václava.

Legenda je nejrozsáhlejší ze známých václavských a ludmilských textů. Poprvé vydána B. Balbínem roku 1677, kritický text s překladem připravil J. Ludvíkovský.

LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav: *Kristiánova legenda: Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Praha 1978.

První staroslověnská legenda – Život svatého Václava

Vznikla nedlouho po smrti Václava, pravděpodobně v 1. polovině 10. století, jako oslava knížete Václava. Jde o první staroslověnsky psanou legendu. Legenda je stručná a popisuje události od Václavova narození až po jeho smrt a přenesení ostatků do chrámu sv. Víta v Praze. Zachovala se ve třech redakcích – dvou ruských a jedné charvátské.

Edice: FRB I, s. 125-126, č. II.

Crescente fide Christiana

První latinsky psaná legenda o svatém Václavovi z konce 10. století. Pravděpodobně vznikla v benediktinském klášteře v Řezně v Bavorsku. Zachovaly se dvě verze: bavorská a česká. Bavorské zpracování na rozdíl od českého uvádí jako prvního křesťanského knížete syna Bořivoje Spytihněva, místo Metodějem pokřtěného Bořivoje. Popisuje život a mučednickou smrt knížete Václava. Jde o text, z něhož vycházejí všechny václavské legendy, včetně Kristiána. Autor vycházel z legendy biskupa Arbea o sv. Jimramovi, proto se soudí, že vznikla nedlouho od data založení pražského biskupství (973). Je poměrně stručná a málo rétorizovaná. Bavorská verze byla poprvé vydána B. Dudíkem v *Iter Romanum I*, 1855, další vydání V. Chaloupecký – *Prameny X. století*.
Edice: FRB I, s. 183-190, č. IX.

Gumpoldova legenda

Latinsky psaná legenda kolem roku 980, sepsaná z podnětu císaře Oty II. mantovským biskupem Gumpoldem. Jde o přepracování legendy *Crescente fide*. Na přelomu 10. a 11. století byla přeložena do staroslověnštiny neznámým slovanským mnichem. Tento překlad se nazývá Druhá staroslověnská legenda o svatém Václavu. Postava Václava je zobrazena především jako boží světec. Spis není velmi přesný, proto nemá pro historiky velkou cenu, i přesto jde o rozšířené a oblíbené dílo. Jeden z nejstarších rukopisů legendy je dochován v Wolfenbüttelském kodexu, vzniklém před rokem 1006 na objednávku manželky Boleslava II., kněžny Emmy. Vydána G. H. Pertzem v *Monumenta Germaniae Historica (MGH)*.
Edice: FRB I, s. 146-166, č. VII.

Laurentiova legenda – Vavřincova legenda – Utrpení svatého Václava

Latinsky psaná legenda z 10. nebo 11. století. Vedle *Crescente fide*, Gumpoldovy legendy a Kristiána nejvýznamnější václavská legenda staršího období. Autorem je Laurentius (Vavřinec), mnich benediktinského kláštera na Monte Cassino, jeden z vychovatelů papeže Řehoře VII. Vyprávění je psáno rytmizovanou prózou s vloženými verši. Vydána B. Dudíkem *Iter Romanum I*, 1855.
Edice: FRB I, s. 167-182, č. VIII.

Ludmilská legenda – Fuit in provincia Boemorum

Latinsky psaná legenda. Základní a výchozí pro legendy o sv. Ludmile. Zachovala se v četných rukopisech, z nichž nejstarší je rukopis Veřejné knihovny v Drážďanech sign. I 43 z konce století 12. nebo počátku století 13. Text je psaný prostým, strohým jazykem. Pojednává o životě sv. Ludmily a její smrti na hradě Tetín. Vydána V. Chaloupeckým – *Prameny X. století*.
Edice: FRB I, s. 144-145, č. VI.

Druhá staroslověnská legenda – Legenda Nikolského

Jedná se o ranně středověký text psaný ve staroslověnštině. Jde o slovenské zpracování latinské Gumpoldovy legendy, doplněné o další prameny. Legenda byla objevena petrohradským profesorem N. Nikolským, který ji vydal v roce 1909. Vznikla v Čechách koncem 10. století nebo počátkem 11. století.
Edice: FRB I, s. 127-134, č. III.

K dalšímu čtení

KOLÁR, Jaroslav: *Středověké legendy o českých světcích*. Praha 1998.
KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha 1969.
KUBÍN, Petr: *Šedm přemyslovských kultů*. Praha 2011.
NECHUTOVÁ, Jana: *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha 2000.

PEKAŘ, Josef: O smyslu českých dějin. Praha 1999.

TŘEŠTÍK, Dušan: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin. Praha 1997.

ZACHOVÁ, Jana: Legendy Wolfenbüttelského rukopisu. Praha 2010.